

ויעש משה נחש נחשת וישימהו על הנס

נח"ש נחש"ת נוטריקון נ'ובלות ח'כמה ש'למעלה ת'ורה ללמדנו שהנחש מתלבש בתורה כדי להפיל את האדם ברשתו

שיהיו קשורים עם הקב"ה להתפלל בכל יום על מזונם. מה נפלא הרמז שרמזו ה"דברי ישראל" (פרשת בשלח) בפסוק (שמות טז-טז): **"וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו מִן הָוָה - מִן הוֹ"א אוֹתִיּוֹת אֲמוֹנָה"**, כי על ידי ירידת המן בכל יום נתחזקה האמונה בה'.

על פי האמור נשכיל להבין מה שביאר רבינו בחיי מה שהתלוננו ישראל על המן: **"למה העליתנו ממצרים למות במדבר, כי אין לחם ואין מים ונפשנו קצה בלחם הקלוקל"**, מתמה רבינו בחיי על מה שאמרו: **"כי אין לחם ואין מים"**, הלא היה להם המן לחם מן השמים שירד בכל יום, ומים שהוציא להם משה מן הסלע. ותירץ שהתלוננו **"כי אין לחם ואין מים"**, לימים רבים כפי שיש לשאר אומות העולם.

נמצא לפי זה שתלונתם על המן היתה פגם באמונת ה', שהרי לפי מה שלמדנו מדברי רשב"י הוריד להם הקב"ה בכוונה תחילה את המן רק מדי יום ביומו, כדי לחזק את הקשר בינו ובין בני ישראל שיתפללו אליו בכל יום, כמשל המלך שנותן לבנו את מזונותיו מדי יום ביומו, כי רצונו שבנו אהובו יכנס אליו בכל יום.

העונש הרוחני של הנחש שלחמו מצוי לו בכל מקום

בדרך זו במסילה נעלה לבאר מה שהעניש הקב"ה את ישראל שהביא עליהם את הנחשים משום שדיברו לשון הרע על המן, על פי מה שהביא בספר "מצמיח ישועות" (דף כז. ד. ה"תשובה) שיח נפלא מהרה"ק הרבי ר' בונם מפרשיסחא זי"ע, שנשאל פעם מאיש אחד שהביע לפניו את כאבו הגדול, איך יתכן כי אותו פלוני שאינו מניח תפילין ומחלל את השבת יש לו עשירות גדולה, ואילו שומרי תורה ומצוות מתקשים כל כך בפרנסתם. השיב לו הרבי ר' בונם על כך רעיון עמוק:

כאשר נתבונן בעונש שהעניש הקב"ה את כל אלו שהשתתפו בחטא עץ הדעת, נראה שיש הבדל עצום בין מה שהעניש הקב"ה את אדם וחוה

הנשון וראה אותו וחי". שהרי ברור שהרפואה מנשיכת הנחש תלויה רק בתשובה שלימה, אם כן לשם מה היו צריכים להסתכל על הנחש, וכבר כתב על כך ה"אבן עזרא" (שם ח): **"והאמת כי נשגבה ממנו דעת עליון"**.

שלישי בקודש צריך ביאור מה שבחר משה רבינו לעשות **"נחש נחשת"** אף שלא נצטווה על כך, כמו שפירש רש"י ומקור הדבר בירושלמי (ר"ה פ"ג ה"ט): **"לא נאמר לו לעשותו של נחשת, אלא אמר משה, הקב"ה קוראו נחש ואני אעשנו של נחשת, לשון נופל על לשון"**. ובהשקפה הראשונה תמוה מאד לומר, שמשה רבינו אדון כל הנביאים עשה את הנחש מנחשת רק מחמת שלשון נופל על לשון, ובדאי שהיתה לו כוונה עמוקה בזה.

הקשר הנפלא בין הלשון הרע על המן לעונש הקשה של הנחשים שבאו עליהם

פתח דברינו יאיר לבאר כל זה, על פי מה שנשים לב להתבונן בדרך עבודה, מהו העונש מדה כנגד מדה ששלח הקב"ה על ישראל את הנחשים, משום שדיברו לשון הרע על המן. נקדים מה שגילה התנא האלקי רבי שמעון בר יוחאי הטעם שהוריד הקב"ה לישראל את המן בכל יום, כמו ששינו בגמרא (יומא עו):

"שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחאי, מפני מה לא ירד להם לישראל מן פעם אחת בשנה, אמר להם אמשול לכם משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שיש לו בן אחד, פסק לו מזונותיו פעם אחת בשנה, ולא היה מקביל פני אביו אלא פעם אחת בשנה, עמד ופסק מזונותיו בכל יום, והיה מקביל פני אביו כל יום, אף ישראל מי שיש לו ארבעה וחמשה בנים, היה דואג ואומר שמא לא ירד מן למחר, ונמצאו כולן מתים ברעב, נמצא כולן מכוונים את לבם לאביהן שבשמים".

נמצינו למדים מזה כי תכלית ירידת המן לישראל בכל יום מחדש היתה כדי לחזק את אמונתם בה',

בפרשתנו פרשת חקת דבר בעתו מה טוב, להתבונן על העונש הקשה שהטיל הקב"ה על ישראל שדיברו לשון הרע על המן, החל ממה שהביא עליהם את הנחשים השרפים שנשכו את העם, וכלה בתרופת הפלא שצוה הקב"ה למשה רבינו להכין לאלו שנשכו, בעשיית נחש הנחושת ששם אותו על נס (במדבר כא-ה):

"וידבר העם באלקים ובמשה למה העליתנו ממצרים למות במדבר כי אין לחם ואין מים ונפשנו קצה בלחם הקלוקל. וישלח ה' בעם את הנחשים השרפים וינשכו את העם וימת עם רב מישראל... ויתפלל משה בעד העם. ויאמר ה' אל משה עשה לך שרף ושים אותו על נס והיה כל הנשון וראה אותו וחי. ויעש משה נחש נחשת וישימהו על הנס, והיה אם נשך הנחש את איש והביט אל נחש הנחשת וחי".

ופירש רש"י הטעם שהביא הקב"ה עליהם את הנחשים: **"וינשכו את העם, יבוא נחש שלקה על הוצאת דיבה ויפרע ממוציאי דיבה, יבוא נחש שכל המינין נטעמים לו טעם אחד, ויפרע מכפויי טובה שדבר אחד משתנה להם לכמה מטעמים"**. פירוש, כי על הנחש נאמר (ישעיה סה-כה): **"ונחש עפר לחמו"**, ודרשו בגמרא (יומא עה): **"אפילו אוכל כל מעדני עולם טועם בהם טעם עפר"**.

והנה ראוי להתבונן על אנשי דור המדבר שזכו לראות ניסים ונפלאות ביציאת מצרים, ואחר כך השתתפו במעמד הנורא של מתן תורה בהר סיני, עד כדי כך שהתנא האלקי רבי שמעון בר יוחאי מעיד עליהם בזוהר הקדוש (פרשת תרומה קמז): **"וְזָכָא דְרָא דָא, דְּהָא לֹא יָהּ אֶדְרָא דָא עַד זְמַנָּא דְיִיְי מְלָא מְשִׁיחָא"**. פירוש, אשרי הדור הזה, שהרי לא יהיה כדור הזה עד הזמן שיבוא מלך המשיח. הנה כי כן איך יתכן שדיברו סרה על המן שהוריד להם הקב"ה מן השמים באומרם: **"נפשנו קצה בלחם הקלוקל"**.

עוד ראוי להתבונן מהו הענין שצוה הקב"ה למשה: **"עשה לך שרף ושים אותו על נס והיה כל**

רשב"י: הקב"ה הוריד לישראל מן בכל יום ולא פעם אחת בשנה כדי לחזק את אמונתם שיהיו קשורים בה'

רבינו בחיי: תלונות ישראל על המן: "כי אין לחם ואין מים" לימים רבים, אלא צריך כל יום לצפות מחדש שיגיעו

חידושי הרי"ם: הקב"ה קילל את הנחש שבכל מקום שהוא הולך מזונותיו עמו כי לא רצה לשמוע את בקשתו למזון

הקב"ה הביא על ישראל שדיברו על המן שירד פעם אחת ביום את הנחשים שמזונותיהם מוכנים תמיד

התלונה על המן שלא יכלו לעבוד את ה' בהתגברות היצר

עתה הבה נמשיך במסע הקודש לבאר מה שהוסיפו ישראל להתלונן על המן: "ונפשנו קצה בלחם הקלוקל", וצריך ביאור אחרי שכבר התלוננו על המן: "כי אין לחם ואין מים", שהביאור בזה כדברי רבינו בחיי שאין לחם ואין מים לימים רבים כי אם יום ביומו, אם כן לשם מה הוסיפו להתלונן: "ונפשנו קצה בלחם הקלוקל".

חשבתי דרכי לבאר הענין בזה על פי הידוע שהיו בישראל כמה דרגות, החל מפשוטי העם עד יראי ה' ואנשי מעלה. מעתה יש לומר כי אמנם פשוטי העם התלוננו על המן: "כי אין לחם ואין מים", אולם אנשי המעלה שהיו בדרגה יותר גדולה לא התלוננו על כך, כי הבינו התועלת להיות קשורים בכל יום עם הקב"ה, אלא הם התלוננו את החלק השני של התלונה: "ונפשנו קצה בלחם הקלוקל".

ונראה ללמוד הביאור של תלונה זו ממנה שכתוב בפרשת בהעלותך (במדבר יא-ד): "והאספסוף אשר בקרבו התאוותא וישבו ויבכו גם בני ישראל ויאמרו מי יאכילנו בשר". ופירש רש"י: "וכי לא היה להם בשר, והלא כבר נאמר (שמות יב-לח) וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר וגו'... אלא שמבקשים עלילה". מתמה על כך ה"שפת אמת" (פרשת בהעלותך שנת תרל"א) מאחר שהיה להם בשר באיזו עלילה באו. ומבאר הענין בלשון קדשו:

"אך יש לומר דכתיב התאוותא, ומשמע שלא היה להם תאוה, שהיו למעלה מהטבע, חירות מיצר הרע. ולכך היה נראה להם שנכון שיהיה להם תאוה, ושיזכו לעשות נחת רוח להשי"ת על ידי שיאכלו בקדושה אף בשר גשמי... אבל לא הוטבו דבריהם להשי"ת, שצריך האדם להיות חרד יותר, לירא פן יבטל ח"ו רצון השי"ת, ולא יביא עצמו לידי ניסיון אף שיוכל לזכות למדריגה על ידי זה, שזה נקרא לגרמייהו קצת, כי מי שירא באמת לעבור רצון השי"ת מרוצה יותר בפשיטות".

זו יצרתי לי תהלתי יספרו". ויש לתמוה איך יעלה על הדעת שהקב"ה מלך רם ונשא זקוק לתהילתו של קרוץ מחומר. אמנם לפי האמור הביאור בזה, כי מה שהקב"ה רוצה שישפרו תהלתו אינו אלא לטובת ישראל, כדי שיהיו דבוקים בה' לדעת שכל מה שיש להם בעולם הוא רק ממנו יתברך, ויתקיים בהם מקרא שכתוב (דברים ד-ד): "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום".

מעתה יאירו עינינו להבין מה עמקו מחשבותיו של הקב"ה, שהעניש את ישראל מדה כנגד מדה על מה שדיברו רעות על המן בטענה: "כי אין לחם ואין מים" לימים רבים, במה שהביא עליהם את הנחשים שנשכו בהם, כי בתלונתם על המן שהוא יורד בכל יום ולא פעם בחודש, הלכו בדרכו של הנחש הקדמוני שהמציא לו הקב"ה את מזונו כדי שלא יצטרך לשמוע את בקשתו, ומזה ישכילו להבין החד הדול שעשה הקב"ה עם ישראל להמטיר להם מן בכל יום, כדי לחזק עמהם את הקשר שיצטרכו להיכנס לפני הקב"ה להתפלל על מזונם בכל יום.

הנה כי כן ירווח לנו להבין גם כן התיקון הנפלא שמסר הקב"ה למשה: "ויאמר ה' אל משה עשה לך שרף ושנים אותו על נס והיה כל הנשוח וראה אותו וחי". על פי מה ששנו חכמים בלשון המשנה (ר"ה כט): "וכי נחש ממית או נחש מחיה, אלא בזמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתרפאים, ואם לאו היו ניזוקים".

לפי האמור הביאור בזה, כי מאחר שבדיבורים הרעים על המן שיורד בכל יום פגעו ישראל באמונת ה', לכן צוה הקב"ה שבעת התיקון יסתכלו על הנחש, כדי שישכילו להבין ששורש חטאם היה, שהלכו בדרכו של הנחש להתנתק ח"ו מהקב"ה, שלא יצטרכו לבקש ממנו מזונם בכל יום, ועל ידי התבוננות זו היו מסתכלים כלפי מעלה ומשעבדים את לבם לאביהם שבשמים בקשר אמיץ בל ימוט.

לבין מה שהעניש את הנחש, כי את אדם הראשון העניש (בראשית ג-ט): "בזעת אפך תאכל לחם", ואת חוה העניש (שם טז): "בעצב תלדי בנים", ואילו את הנחש הקדמוני העניש (שם יד): "ועפר תאכל כל ימי חיך".

ומפרש בגמרא (יומא עה.): "קילל את הנחש, עולה לגג מזונותיו עמו, יורד למטה מזונותיו עמו". וזהו ששינו בגמרא (ברכות נז.): "הרואה נחש בחלום, פרנסתו מזומנת לו", ופירש רש"י: "כנחש שעפר לחמו ומצוי לו בכל מקום". ולכאורה יפלא הן אמת שיש בזה עונש לאדם שיצטרך לעמוד על פרנסתו, וכן יש בזה עונש לחוה שתלד בנים בעצב, אולם איזה עונש יש בכך לנחש שפרנסתו מצויה בכל מקום, הלא למראית עין ברכה היא שאינו צריך לטרוח לחפש את פרנסתו.

אך הביאור על כך הוא, כי השכר היותר גדול של כל נברא הוא בכך שיש לו קשר עם הקב"ה על ידי שהוא צריך לבקש ממנו את מזונותיו, כמאמר נעים זמירות ישראל (תהלים קמה-טו): "עיני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתו". לכן מצינו גם אצל בעלי חיים שמתפללים אל הקב"ה שיתן להם את מזונם, כמו שכתוב (תהלים קד-כא): "הכפירים שואגים לטרף ולבקש מאל אכלם".

הנה כי כן זהו שאמר הקב"ה לאדם הראשון אחרי שחטא בעץ הדעת ונפל ממדרגתו הגדולה: "בזעת אפך תאכל לחם". עונש זה הוא לטובתך שתהיה מחוסר פרנסה, כדי שעל ידי זה תרים את עיניך לשמים ותתפלל להקב"ה שיתן לך את לחמך ובכך תתקשר עמו. ומטעם זה אמר הקב"ה לחוה: "בעצב תלדי בנים" לטובתך, כדי שבעת צער הלידה תבקשי רחמים ותחנונים מהקב"ה ועל ידי זה תתקשרי עם הקב"ה.

הקב"ה אמר לנחש קח את מזונותיך אינני רוצה שום קשר עמך

אולם את הנחש הקדמוני מקור הטומאה שהחטיא את אדם וחוה הרחיק הקב"ה, עד כדי כך שלא רצה לשמוע כלל את תפלתו, לכן הענישו הקב"ה: "ועפר תאכל כל ימי חיך", שפרנסתו תהיה מצויה בכל מקום, כדי שלא יצטרך להתפלל לה', והרי זה כאילו הקב"ה אמר לנחש: קח לך את שלך והסתלק מנגד עיני, לבל אראך ולבל אשמע את קולך. סיים הרבי ר' בונם את דבריו קדשו לאותו שואל: מטעם זה נותן הקב"ה לפעמים לרשע גדול את כל צרכיו, כי אין הקב"ה רוצה לשמוע בקול תפלתו, אלו תוכן דבריו הקדושים.

מה מאד יומתק לבאר בזה מה שהקב"ה מלמד אותנו על תכלית בריאת האדם (ישעיה מג-כא): "עם

"שוחט משום מאי מחייב, רב אמר משום צובע".
ופירשו התוספות (ד"ה שוחט): "אשוחט דעלמא קאי". וביאר הבעש"ט כי "שוחט דעלמא" הוא רמז על היצר הרע, שהוא שוחט את בני העולם על ידי שמפילם ברשתו לעבור על מצוות התורה.

והנה שנינו בגמרא (סוכה נב.): "לעתיד לבוא מביאו הקב"ה ליצר הרע ושוחטו", על כך שואלים בגמרא: "שוחט משום מאי מחייב", כלומר היצר הרע שהוא שוחט דעלמא מדוע הוא חייב מיתה, הלא הוא נברא לפתות בני אדם לעבירה. ומתרץ רב "משום צובע", שלא נתן לו הקב"ה רשות כי אם לפתות את האדם בגלוי לעבירה, שאז יודע האדם שהוא צריך להילחם עמו ולהתגבר עליו.

אולם היצר הרע בגד בתפקידו, כי כשהוא רואה שאינו מצליח לפתות את האדם בגלוי לעבירה, הוא מפילו ברשתו במרמה על ידי שצובע את העבירה למצוה באומרו שמצוה לעשות כן. וזהו שאמר רב שהיצר הרע מתחייב מיתה "משום צובע", כי הוא צובע את העבירה למצוה שלא ניתנה לו רשות על כך.

"שמרה נפשי כי חסיד אני"

מה מתוקים הם דברי ה"אגרא דכלה" (פרשת קרח) שהביא בשם המפרשים לפרש הפסוק (תהלים פו-א): "תפלה לדוד שמרה נפשי כי חסיד אני", על פי מאמר הגמרא (סוכה נב.): "תנא דבי רבי ישמעאל אם פגע בך מנוול זה משכחו לבית המדרש". וצריך ביאור מה שמכנה את היצר הרע בתואר "מנוול" ולא בתואר "יצר הרע".

אך ביאור הענין הוא כי רבי ישמעאל רצה לרמז שמדובר כאן באותו יצר הרע שצובע עבירה למצוה, ומשום כך הוא נקרא "מנוול" כי לא ניתנה לו רשות לכך. וזהו שאמר: "אם פגע בך מנוול זה" שצובע עבירה למצוה, "משכחו לבית המדרש", ותפתח שם שלחן ערוך ורמב"ם ותבדוק אם מעשה זה הוא באמת מצוה או עבירה.

אולם עצה זו יש בה תועלת רק לאדם שעושה הכל בדקדוק גדול על פי השלחן ערוך, אבל כאשר הוא "חסיד" שעושה הכל גם לפני משורת הדין אין תועלת בעצה זו, שהרי היצר הרע שוב יבוא אליו בטענה, כי הן אמת שמצוה זו לא נזכרה בשלחן ערוך וברמב"ם, אך הרי אתה חסיד שעושה מעשים טובים גם לפני משורת הדין, ועל זה התפלל דוד המלך: "שמרה נפשי", אני צריך שמירה מיוחדת, וכל כך למה, "כי חסיד אני" שעושה לפני משורת הדין, אם כן אין לי העצה של "משכחו לבית המדרש".

ישוב הפליאה על מה שעשה משה רבינו מעצמו את הנחש מנחשת, משום שלשון נופל על לשון נחש נחשת

תלונתם של ישראל "ונפשנו קצה בלחם הקלקל", כי המן זיכך אותם לעבוד את ה' קל קל בלי יצר הרע

חידושי הרי"ם ואבני נזר: הנחש פיתה את אדם וחוה שיאכלו מן העץ הדעת כדי שיהיה להם יצר הרע

הנחש הקדמוני הוא "יצרו של אדם" הראשון שהעז לצבוע את העבירה של אכילת עץ הדעת למצוה

ב-כה): "ולא יתבוששו, לא נתן בו יצר הרע, עד אכלו מן העץ ונכנס בו יצר הרע, וידע מה בין טוב לרע". לכן פיתה הנחש את אדם וחוה שיאכלו מעץ הדעת כדי שיכנס בהם היצר הרע, ואז יוכלו לעבוד את ה' במדרגה גדולה יותר בהתגברות על היצר.

נמצינו למדים מזה חידוש גדול, כי החטא של אנשי המעלה בדור המדבר, שדיברו לשון הרע על המן באומרם "ונפשנו קצה בלחם הקלוקל", כי על ידי אכילת המן אין להם יצר הרע, למעשה שורש החטא הוא בפיתוי של הנחש הקדמוני, שהפיל את אדם וחוה ברשתו ממש בטענה זו, שיאכלו מעץ הדעת כדי שיהיה להם יצר הרע, לכן העניש אותם הקב"ה שהביא עליהם את הנחשים, כדי שישכילו להבין שהנחש הקדמוני עדיין מרקד בתוכם להפילם ברשתו.

הרמת הנחש על נס רמז ליצר שבא בערמה לרומם את האדם

בדרך המלך נלך לבאר לפי זה מה שצוה הקב"ה למשה: "עשה לך שרף ושים אותו על נס והיה כל הנשון וראה אותו וחי", על פי מה שעמד ב"ערכי נחל" (פרשת כי תצא) על הסתירה שמצינו בדברי חכמינו ז"ל, כי במקום אחד אמרו (קידושין ל:): "כך הקב"ה אמר להם לישראל, בני בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו". משמע שמסוגל האדם להתגבר על היצר על ידי עסק התורה.

ואילו בהמשך הגמרא אמרו (שם): "יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש המיתו, שנאמר (תהלים לו-לב) צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו, ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו, שנאמר (שם שם-לג) אלקים לא יעזבונו בידו". הרי מבואר שאין בכח אנושי להתגבר על היצר ללא עזר אלקי.

ונראה ליישב הסתירה על פי מה שהביא ב"אורח לחיים" (פרשת לך לך ד"ה היפרד) בשם הבעל שם טוב הקדוש זי"ע לפרש הגמרא (שבת עה.):

רעיון נשגב זה מבואר גם בדברי הגה"ק רבי יעקב אריה מראדזימין זצ"ל בספר "ביכורי אביב" (שם), אלא שמוסיף כי הסיבה לכך שלא היתה להם תאוה לדברים גשמיים היא משום שנתקדשו באכילת המן, ועל כך נאמר "התאוה תאוה", התאוה שתהיה להם תאוה לדברים גשמיים, כדי שיוכלו לעבוד את ה' בהתגברות על היצר, אולם טעו בכך כי היה להם לחשוש, שאם לא יוכלו פעם להתגבר על היצר יצא מזה חילול כבוד ה', בלשון קדשו:

"יש לומר דהמן היה מקדש אותם, שלא יהיה להם שום תאוה לתאוות העולם הזה, והכוונה היה שהתאוה תאוה, להיות להם תאוה לעולם הזה, שאף על פי כן יהיה להם מלחמה עם היצר הרע להיות כובש אותו, ויעשו כל פעם עבודה ונחת רוח להשי"ת, ועתה שאין להם תאוה כלל אין להם עבודה. ועבירה היא שזה יותר כבוד שמים [שלא היתה להם תאוה], שצריך האדם לחשוש שמא יתגבר עליו יצר הרע לחטא ויהיה ח"ו מצער כביכול להשי"ת, וצריך האדם לחשוש על כבוד שמים על צד אלה, על כן מוטב שאין לו תאוות עולם הזה, ובטוח אני שלא אהיה מצער ח"ו ליוצרי בחטא".

הנה כי כן זהו ביאור התלונה של אנשי המעלה: "ונפשנו קצה בלחם הקלוקל", התכוונו בכך כדברי ה"שפת אמת" וה"ביכורי אביב", שנפשם הרוחנית קצה באכילת המן שמבטלת מהם את המלחמה עם היצר הרע. ויש לומר כי מטעם זה כינו את המן "לחם הקלקל" שכתוב בתורה "קלקל" חסר ו', לרמז שבאו בטענה שהמן גרם להם לעבוד את ה' קל-קל בלי שיצטרכו להתאמץ, והם השתוקקו לעבוד את ה' על ידי שיצטרכו להתגבר על היצר.

ועתה בא וראה כי לפי האמור ירווח לנו להבין ביאור חדש על מה שהעניש אותם הקב"ה שהביא עליהם את הנחשים, על פי מה שביארו שני מאורי עולם הגה"ק ה"אבני נזר" והגה"ק ה"חידושי הרי"ם" זי"ע, איך הצליח הנחש הקדמוני להפיל את אדם וחוה ברשתו, לפי מה שפירש רש"י (בראשית

ויעש משה נחש נחשת נזבלות ח'כמה ש'למעלה ת'ורה

הבה נמשיך במסע הקודש לבאר כוונות העמוקה של משה רבינו, שעשה את הנחש מנחושת כפי שביארו בירושלמי הנ"ל: "לא נאמר לו לעשותו של נחשת, אלא אמר משה, הקב"ה קוראו נחש ואני אעשנו של נחשת, לשון נופל על לשון". ונראה לבאר הענין בזה על פי המבואר במדרש (ב"ר יז-ה): "נזבלות ח'כמה של מעלה תורה".

מעתה יש לומר כי מטעם זה נקרא היצר הרע הראשון שהחטיא את אדם וחווה נח"ש שהוא נוטריקון נזבלות ח'כמה ש'למעלה, לרמוז שדרכו של יצר רע זה להשתמש עם נזבלות ח'כמה שלמעלה תורה, כדי להפוך את העבירה למצוה כמו שעשה עם אדם וחווה, שהפך את העבירה של אכילת עץ הדעת למצוה.

יומאק לפרש בזה מה שאמר הקב"ה אל הנחש אחרי שהחטיא את חווה (בראשית ג-י): "ויאמר ה' אלקים אל הנחש כי עשית זאת ארור אתה מכל הבהמה ומכל חית השדה". ויש לדקדק מה שהוסיף הקב"ה לומר "כי עשית זאת", שהרי ברור שהקללה היא על מה שעשה שהחטיא את חווה, כמו שכתוב לפני זה (שם ג'): "ותאמר האשה הנחש השיאני ואוכל".

ויש לומר על פי מה שדרשו בגמרא (עבודה זרה ב:): "ואין זאת אלא תורה, שנאמר (דברים י-מז) וזאת התורה אשר שם משה". וזהו שאמר הקב"ה אל הנחש: "כי עשית זאת", שהפכת את העבירה לבחינת "זאת" כאילו תורה היא, "ארור אתה מכל הבהמה ומכל חית השדה על גחונך תלך ועפר תאכל כל ימי חיך".

הנה כי כן יאירו עינינו וישמח לבנו להבין חכמתו של משה רבינו שאמר: "הקב"ה קוראו נחש ואני אעשנו של נחשת, לשון נופל על לשון". הביאור בזה כי נחש"ת נוטריקון נזבלות ח'כמה ש'למעלה ת'ורה, אולם היצר שמשמש עם התורה כדי להפיל את האדם ברשתו נקרא נח"ש נוטריקון נזבלות ח'כמה ש'למעלה", בלי האות ת' שהיא ת'ורה, שהרי למעשה הוא פועל היפך התורה, והעצה על כך היא לעסוק בתורה, וגם להסתכל כלפי מעלה להתפלל לפני הקב"ה להינצל ממנו.

ממשיך במרדו להפיל את האדם ברשתו בדרך זו ברמיה, והרי כנגד יצר הרע זה לא ניתן להילחם על ידי עסק התורה לבד אלא צריך סיוע מאת ה', לכן יפה אמרו על כך: "אלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו".

הנה כי כן זהו שדקדקו לומר: "יצרו של אדם", כלומר היצר הרע של אדם הראשון, הוא הנחש שבגד בתפקידו על ידי שצבע את העבירה למצוה, "מתגבר עליו בכל יום ומבקש המיתו", שממשיך במרדו להפיל בני אדם ברשתו על ידי שהוא צובע את העבירה למצוה, וכנגד יצר הרע כזה אין מספיק לימוד התורה, אלא צריך סיוע מאת הקב"ה, "ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו".

מעתה ירווח לנו להבין מה שצוה הקב"ה למשה: "עשה לך שרף ושים אותו על נס", כי מאחר שגם הם נפלו בפח שהפיל הנחש את אדם הראשון לדבר רע על המן שזיכך אותם, בטענה שטוב יותר להתאוות תאוה כדי לעבוד את ה' בהתגברות היצר, לכן צוה הקב"ה לעשות נחש ולהעלותו על נס, כדי שישכילו ישראל להבין שכך דרכו של הנחש הקדמוני, שבא ברמיה אל אדם שהוא רוצה להעלותו מעלה מעלה, "והיה כל הנשון", מי שנתפתה מהנחש להאמין שהוא רוצה להעלותו בעבודת ה', "וראה אותו", את הנחש שנמצא גבוה, כי כך דרכו לרמות את האדם שהוא רוצה להעלותו, "וחי".

על כך באו חכמינו ז"ל והוסיפו נקודה יקרה במה שצוה הקב"ה להעלות את הנחש על נס: "וכי נחש ממית או נחש מחיה, אלא בזמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתרפאים". בכך רמז הקב"ה כי כנגד יצר הרע כזה שצובע את העבירה למצוה, אי אפשר להתגבר על ידי עסק תורה בלבד, שהרי הוא בא בטענה כי אף שדבר זה אינו מפורש בתורה ראוי לעשות כן לפני משורת הדין, והעצה על כך היא להסתכל כלפי מעלה להתפלל לפני אבינו שבשמים, כמו שעשה דוד המלך בתפלתו: "שמרה נפשי כי חסיד אני".

ויש להוסיף תבלין למה דוקא דוד המלך התפלל תפלה זו, על פי הידוע מדברי רבינו האריז"ל ב"ספר הליקוטים" (פרשת האזינו) כי דוד המלך היה גלגולו ותיקונו של אדם הראשון שמסר לו שבעים שנה משנותיו. והנה כאשר נתבונן נראה כי הנחש הקדמוני היה היצר הראשון שבגד בתפקידו לצבוע את העבירה של אכילת עץ הדעת למצוה, בטענה שיאכל מן העץ הדעת כדי שיכנס בו יצר הרע ויוכל לעבוד את ה' בהתגברות היצר.

ונראה לבאר בזה מה ששינו בגמרא (עירובין יח:): "רבי מאיר אומר, אדם הראשון חסיד גדול היה". ויש לומר שרבי מאיר רמז בכך איך הפיל הנחש את אדם הראשון ברשתו, משום שחסיד גדול היה לעבוד את ה' לפני משורת הדין, ועל ידי זה פיתה אותו שטוב יותר לעבוד את ה' עם היצר הרע.

הנה כי כן זהו שהתפלל דוד המלך: "שמרה נפשי", מאותו יצר הרע הצובע את העבירה למצוה, ופירש טעמו ונימוקו שהוא מתפלל על כך, "כי חסיד אני", משום שאני גלגולו של אדם הראשון שהיה "חסיד" לעשות לפני משורת הדין, ועל ידי זה הפילו הנחש ברשתו, לכן אני צריך שמירה מיוחדת.

ההבדל בין היצר הרע שברא הקב"ה ובין היצר הרע הנחש שבגד בתפקידו

מעתה מצינו ישוב נפלא לסתירה בין שני המאמרים, כי המאמר הראשון שאומר הקב"ה לישראל: "בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין", הכוונה על היצר הרע שברא הקב"ה לשם כך, שיפתה את האדם לעבירה בגלוי בלי לצבוע אותה למצוה. וזהו שמדגיש הקב"ה: "בראתי יצר הרע", אותו יצר הרע שבראתי כפי שהיה בטרם שמעל בתפקידו, "בראתי לו תורה תבלין", שיצליחו להתגבר עליו על ידי עסק התורה.

אמנם המאמר השני: "יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש המיתו", מדבר על הנחש הקדמוני שהוא "יצרו של אדם" הראשון שבגד בתפקידו וצבע את העבירה למצוה, והנה הוא

תודתנו וברכתנו נתונות לאלו שנדבו את הוצאת הגליון לזיכוי אחינו בני ישראל

משפחת מהדב הי"ו - לעילוי נשמת אמם האשה החשובה מרת לאה בת וירג'ני ע"ה

להורדת המאמרים shvilei.com
לקבלת המאמרים באימייל: mamarim@shvileipinchas.com